

Pregledni znanstveni članek (1.02)
 BV 70 (2010) 1, 119-129
 UDK: 929Stepišnik J.M.
 Prejeto: 03/10

Miha Šimac

Knezoškof Stepišnik v očeh sodobnikov

Kratek poskus orisa

Povzetek: Po Slomškovi smrti leta 1862 so za njegovega naslednika imenovali takratnega stolnega dekana dr. Jakoba Stepišnika. Njegovo imenovanje je povzročilo veliko razprav in ugibanj o tem, ali bo novi škof Slovincem naklonjen ali pa bo sledil nemškimi težnjam in skušal slovensko narodnobuditeljsko gibanje čimbolj omejevati. A knezoškof Stepišnik je že v prvem pastirskem pismu zapisal, da se ne želi opredeljevati ne za slovensko ne za nemško stran. Želel je biti v prvi vrsti katoliški škof, predvsem pa je bil srčno vdan cesarju in državi in je zato zvesto sledil cesarski politiki. To pa je med njegovimi sodobniki dajalo vtis, da je škof Stepišnik pronemško usmerjen. Toda mnogo njegovih dejanj, s katerimi je pomagal Slovincem in jih podpiral pri uresničevanju njihovih zamisli, temu nasprotuje. Zato ne preseneča ugotovitev, da so se hkrati z razmerami in zaradi ravnanja škofa Stepišnika v škofiji spreminjale tudi ocene in mišljenja o njem: od začetkov, ko so v glavnem imeli knezoškofa Stepišnika predvsem za Slovincem nasprotnega človeka, do njegove smrti, ob kateri so mu – še do včeraj ostri nasprotniki – pisali najtoplejše nekrologe.

Ključne besede: knezoškof Stepišnik, lavantinska škofija, pronemštvo, slovensko narodnobuditeljstvo, Štajerska, Slovenski gospodar, časopisi

Abstract: Prince-Bishop Stepišnik in the Eyes of his Contemporaries. A Short Outline

After bishop Slomšek's death in 1862, the then cathedral dean Dr. Jakob Stepišnik was appointed his successor. His appointment gave rise to much discussion and guessing whether the new bishop would be favourably disposed towards the Slovenians or would follow German tendencies and try to limit the Slovenian national revival movement as much as possible. Yet already in his first pastoral letter, prince-bishop Stepišnik wrote that he did not want to declare himself either for the Slovenian or for the German side. Primarily, he wanted to be a Catholic bishop, loyal to the Emperor and the state and therefore he closely followed the Emperor's politics. Thus, among his contemporaries he gave the impression of being pro-German. Yet his numerous actions helping and supporting Slovenians in realizing their ideas give evidence against it. Thus, it is not surprising that in conjunction with the circumstances and his actions in the diocese, also the opinions and judgements concerning bishop Stepišnik were changing: from the beginnings when prince-bishop Stepišnik was generally considered somebody unfavourably disposed towards the Slovenians up to his death when some of his former outspoken opponents wrote the warmest obituaries.

Key words: prince-bishop Stepišnik, diocese of Lavant, pro-German attitude, Slovenian national revival, Štajerska (Styria), Slovenski gospodar, newspapers

1. Uvodna beseda

Čas, ko je Jakob Stepišnik prevzemal odgovorno škofovsko funkcijo in v katerem je opravljal svojo službo, je bil čas velikih sprememb v habsburški monarhiji. Vnovič so se namreč krepile močne aspiracije Madžarov po večji samostojnosti (ki so jo potem leta 1867 izsilili in dosegli dualistično ureditev monarhije), vse močnejše pa so postajale tudi težnje drugih narodov monarhije, v katerih sta se krepila nacionalna zavest in zavedanje, da se je za narodne in jezikovne pravice treba bojevati. Tega mišljenja so vse bolj postajali tudi Slovenci in se zavzemali za jezikovno enakopravnost in spoštovanje slovenskega naroda. Prav v teh spopadih, ki so začeli spreminjati in preoblikovati dotedanji svet, se je znašel knezoškof Stepišnik. Njegovo držo v teh razmerah so ocenjevali njegovi sodobniki in mednje bi smeli uvrstiti tudi takratni tisk. Po dejanjih in besedah so ga sodili in uvrščali k »našim« ali k »njihovim« in obenem skušali vsako njegovo potezo spretno izkoristiti na političnem parketu v boju za dosego svojih ciljev.

2. Ob prevzemu škofovske službe

»Dne 24. septembra izdihnil je škof Slomšek svojo blago dušo, do zadnjega dihljaja plamtečo za ljubljeni narod slovenski.« Tako je v svojih spominih zapisal Josip Vošnjak (1982, 115), ko je opisoval žalostne dogodke v letu 1862. S Slomškovo smrtjo so Slovenci na Štajerskem izgubili enega velikih rodoljubov in bojevnikov za narodno stvar. Nič čudnega torej ni, da so si po njegovi smrti Nemci želeli za njegovega naslednika nemško usmerjenega moža, ki bi skušal zavreti ali vsaj oslabiliti Slomškovo narodno delo: »Najljubši bi jim seveda bil trd Nemec, vendar v škofiji, ki je imela nad 90 odstotkov Slovencev, to ni bilo mogoče.« (Kovačič 1928, 398) Tako je bil za knezoškofa imenovan takratni stolni dekan dr. Jakob Stepišnik, za katerega se je vedelo, da naj bi bil v mladih letih nemško usmerjen (398). Zato so njegovo imenovanje za novega lavantinskega knezoškofa nemški krogi zmagoslavno slavili, saj so menili, da bo kot škof prelomil z dotedanjo Slomškovo potjo in bo močno omejil slovensko narodnobuditeljsko gibanje, ki ga je podpiral njegov predhodnik. Vendar pa so slovenski časopisi na to imenovanje, vsaj na začetku, gledali precej optimistično. Tako je dne 20. januarja 1863 ob posvečenju dr. Jakoba Stepišnika za novega lavantinskega knezoškofa katoliška *Zgodnja danica* (20. 1. 1863, 17) objavila odo, spisano njemu v čast. V njej med drugim lahko zasledimo tudi veselje nad dejstvom, da je škofija vnovič dobila škofa slovenskega rodu:

*»Ljuba labudska škofija! Boga zahvali!
Sin domorodni da Višji pastir so postali;
lepo v slovenskem jeziku te bodo učili,
k Bogu vodili.«*

Nekateri so najbrž res gojili upanje, da bo kot knezoškof slovenskega rodu skušal nadaljevati delo narodno zavednega škofa Slomška. Optimizem je izražal tudi prispevek v omenjenem časopisu, v katerem je opisana intronizacija knezoškofa Stepišnika v Mariboru na izpraznjeni škofovski sedež lavantinske škofije. V njem so znova izrazili

upanje, da bodo mogli Slovenci pri njem najti zavetje zoper morebitna nemška preganjanja. Pri tem pa so okrcali nemško stran, češ da napačno misli, če v škofu gleda bolj »podpornika nemštva kakor pa katoliškega škofa«. O dr. Stepišniku so še zapisali, da »mož, nad katerim smo od nekdanj med drugimi lepimi lastnostmi zlasti pravičnost občudovali, se ne bodo znižali v slepo orodje stranke, kateri je črni pečat krivice tako razvidno na čelo vtisnjen«. V prispevku je bil zapisan tudi nekakšen prikrit opomin, namenjen škofu, da ne bi morda poskusil delovati v korist nemške stranke: »Apostelj kerščanske ljubezni ne sme in ne more nikdar žaliti ranopravnosti, ako se noče pregrešiti zoper bistvo svojega poslanstva.« Hkrati pa so izrazili optimistično pričakovanje, da se Slovencem ta enakopravnost ne bo kalila, in naj se zato Slovenci ne dajo motiti »prenaglemu zmagovavnemu kriku v šotorih nam nasprotno stranke« (*Zgodnja danica*, 20. 2. 1863, 45–46).

Vendar nemški »zmagovavni kriki« niso bili čisto brez podlage in v nekaterih slovenskih krogih še zdaleč niso skrivali bojazni, da novi knezoškof le ne bo novi Slomšek, ki bi se tako goreče zavzemal za slovenski narod. Vedeli so namreč, da je precej promemško usmerjen, in so zato resno podvomili, da bo kot novi škof sploh še hodil po Slomškovih poteh in še dalje podpiral slovensko narodno politiko. Štajerskim Slovincem je to povzročalo precejšnje skrbi. Tako je mogoče tudi v časopisju prebrati glasove s Štajerske, ki so te bojazni takole izrazili:

»Morebiti bodo naš milost. knezovladika za slov. bandero prijeli? Bog daj da bi! Vendar dosedaj nam še niso gradiva podali za ogenj našega upanja. Želimo, da bi njih duh nepozabljivega Slomškega, ki še v hišah veje, ki celo škofijo obdaja in oživlja, in bo jo tudi obdajal v večne veke, močno prešinil. Drhal po Mariboru scer govori 'Fürstbischof Stepischnek ist unser Schooskind.' Bahajo se sanjaje, da so Dr. Stepišnek po njihovi prošnji škof postali, katero so prej solnograškemu nadškofu poslali, in si že zlate gradove stavijo na razvalinah slovenstva. Sladka jim sanja! Če nas v resnici taka nesreča zadene, kakor eno sosednjo škofijo, vendar pogum nam upadel ne bo. Saj jezik in literatura, pa tudi omika naroda v tem obziru ne spada pod škofovsko oblast. Slovenstvo zategadel upešalo ne bo ne v škofiji, tudi v Maribori ne, akoravno bi nas škof vladali, ki bi Mariboržanom (se ve da nemškimi) bilo morebiti po volji. Narodnosti v Mariboru ne tira mogočna škofovska roka naprej, ampak kakor povsod, od Boga izbujena zavest, da smo narod; pospeševati že zamore narodno napredovanje in promoči, da se hitrej razvija, zakaj veljavna roka veliko stori, vendar življenje ali smert Slavina ne odvisi od te mogočne roke. Tedaj je naravnost noro, Slovenščini že liero prepevati, prvič iz gori omenjenega vzroka, drugič pa, ker g. Dr. Stepišnek še ene besede kakor škof zinili niso. Temveč nam je njihova občeslavna značajna duša zvesti porok, da nam vsaj protivni ne bodo, ako naše reči ne bodo pospeševali, Mariboržanom pa se ne bodo nikdar uklanjali. – Bog živi novega kneza in škofa!« (*Slovenski prijatelj*, 15. 1. 1863, 34–35)

Upali so torej: če jih škof že ne bo podpiral v njihovem prizadevanju, jih v skrbi za slovensko stvar vsaj omejeval ne bo. Pri tem pa so jasno dali vedeti: tudi če bi doživeli »to nesrečo« in bi škof nastopil proti njihovim prizadevanjem, se ne nameravajo umakniti, temveč se še bolj bojevati za svoj narod in za slovenski jezik.

Vse oči Štajercev so bile torej uprte prav v novega lavantinskega knezoškofa Stepišnika in so čakale na njegova prva dejanja, s katerimi bi jasno nakazal, kako bo začrtal pot svojega pastirskega poslanstva v zaupani mu škofiji. Deloma je odgovor na to vprašanje prišel že v obliki prvega pastirskega pisma, ki ga je knezoškof Stepišnik naslovil

na njemu zaupane duhovnike in vernike. V pismu se je med drugim dotaknil pričakovanj in želja, ki so jih gojili v zvezi z njim. Že v uvodu je kar naravnost zapisal, da od njega lahko pričakujejo »vse, karkoli je škof katoliške Cerkve Bogu in vernim, katere je Bog njegovi skerbi izročil, storiti dolžan po opominovanju sv. apostola Pavla (II Tim, c. 4.)« (Zgodnja danica, 20. 2. 1863, 42–43). V nadaljevanju se je obrnil na ljudi s prošnjo in pozivom, naj ostanejo zvesti in stanovitni v ljubezni do vere in Cerkve. Kot dober pastir jih je že v začetku opomnil na izpolnjevanje zapovedi, na pogostost prejemanja svetih zakramentov, pa tudi na skrb in ljubezen do bližnjega. Ob koncu svojega pisma se je vendarle, vsaj posredno, dotaknil tudi vprašanja glede jezika, ki je takrat tako burilo duhove. V uvodu k temu je Stepišnik sprva navedel, da je bil v začetku le en jezik in da tudi v nebesih svetniki in izvoljeni Boga »edinoglasno« hvalijo, tudi če so prej govorili različne jezike. Ob tem pa je knezoškof (Zgodnja danica, 20. 2. 1863, 43–43) še zapisal: »Pa nikar ne mislite, da Vam hočem braniti, svojo domovino, svoj narod, svoj jezik posebno v časti imeti in ljubiti; le to Vas prosim, ne prezrite poleg tega ljubezni in pravice, ki ste jo sploh vsem skazovati dolžni.« Ob koncu je ljudi še prosil, naj mu ne zapirajo svojih src, in se priporočil v molitev.

Čeprav se je Stepišnik kot knezoškof v pastirskem pismu torej zavzemal, da bi obe strani gojili medsebojno spoštovanje, je bila težava v tem, da nemški krogi na štajerskem tega nikakor niso želeli upoštevati; sami namreč niso izkazovali prav pretiranega spoštovanja do slovenskega jezika in še manj do zavednih Slovencev. Povrh vsega pa je olja na ogenj prillil še dr. Stepišnik sam, ko je ob svoji umestitvi pridigal samo v nemškem jeziku. To so si namreč nemški krogi razlagali kot potrditev, da bo novi škof deval pronemško, oziroma povedano drugače: Slovenci so to lahko razumeli tako, da pri svojih slovenskih prizadevanjih ne bodo mogli računati na njegovo podporo.

3. Nekatera mnenja o Stepišniku v času njegovega škofovanja

Razmere za Slovence ob začetku škofovanja knezoškofa Stepišnika še zdaleč niso bile ugodne. Kljub velikemu trudu škofa Slomška je bila namreč narodna zavest v Mariboru še precej zaspana. Šele z ustanovitvijo čitalnic in z zavzetimi agitacijami slovenskih odvetnikov, notarjev in duhovnikov za slovenski jezik se je zavest začela prebujati in utrjevati. Posebno si je za to prizadeval Josip Vošnjak, tako s svojimi govori o vprašanju slovenskega jezika v uradih kakor tudi z zavzemanjem za nižjo slovensko gimnazijo v Mariboru in za slovenski učni jezik na Ptuj in v Celju. Med duhovniki bojovníki za slovenski jezik pa gre prvo mesto prav gotovo Božidarju Raiču.⁷ Trudil se je, da bi slovenski jezik prevladal ne le v državnih uradih, ampak tudi v cerkvenem uradovanju. S svojo gorečnostjo in ob podpori drugih slovenskih rodoljubov je celo dosegel, da je škofijski ordinariat v času Hohenwartove⁸ vlade popustil in ugodil zahtevam, naj se na slovenske vloge odgovarja v slovenskem jeziku. Vendar pa takšno ravnanje ni trajalo dolgo in lavantinski ordinariat je to prenehal delati že v letu 1872. Zato je Raič znova odprl fronto in je bil v svojem boju za slovenski jezik še bolj oster in

⁷ O Božidarju Raiču in njegovem narodnobudiljskem delu glej med drugim: Vincenc Rajšp (2008, 37–44). Biografijo o Raiču je že leta 1888 napisal tudi dr. Karel Glaser (*Letopis matice Slovenske za l. 1888*, 1–46).

⁸ Grof Karl Sigmund von Hohenwart (12. 2. 1824–26. 4. 1899) je bil v letu 1871 ministrski predsednik Avstro-Ogrske.

vperjen proti škofijskemu ordinariatu. Tako je v *Slovenski narod* in deloma tudi v *Slovenskega gospodarja* pisal svoje prispevke, predvsem z očitki, ki so leteli zoper škofa Stepišnika in zoper ordinariat. Očital jim je, da za slovenščino na Štajerskem še vlada boljše skrbi kakor pa lavantinska škofija. V svoji zagnanosti je napisal celo pripomoček za slovensko uradovanje v škofiji – knjižico *Slovarček na pomoč narodnemu duhovništvu v slovenskem uredu* (Raič 1872), v kateri je navedel vse izraze za nemške besede, ki se uporabljajo v župnijskem poslovanju. Ker je sam vodil cerkvene matice v slovenskem jeziku, je bil za to kaznovan in je moral plačati 100 goldinarjev kazni (Baš 1931, 23–88).⁹ Duhovniki so bili kot skrbniki matičnih knjig v funkciji uradnika in knezoškof Stepišnik se je postavil na vladno stališče, ki ni dopuščalo slovenščine v cerkvenem uradovanju, še manj pa pri vodenju matic. Tega ni storil, ker bi hotel nasprotovati Slovencem po svojem lastnem prepričanju, ampak ker je kot knez predvsem želel ostati zvest vladi in s tem posredno cesarju. Vendar je ta njegova poteza povzročila, da se je pod škofom Stepišnikom mnogo duhovščine odtegnilo narodnemu delu. Takšno indiferentnost je ostro bičal Raič, poleg njega pa je glasnik te kritike postal tudi župnik Davorin Trstenjak (37).

Ravnanja knezoškofa Stepišnika so tudi še nadalje burila strasti v političnem življenju Štajerske. Tako ni sprejel, da bi imeli v mariborskem bogoslovju semenišniki predavanja v slovenskem jeziku, kakor so to uvedli v Ljubljani; zaradi proslovenskih prispevkov pa je bogoslovcem tudi prepovedal, da bi prebirali časopis *Slovenski narod*. *Slovenski narod* je Stepišniku očital, da je pospeševalec germanizacije, in ga krivil, da prav zaradi njega Slovenci leta 1880 v graškem šolskem svetu niso imeli svojega predstavnika: »On kaj takšnega ne trpi in zabrani, kder in dokler more. To se popolnem zлага z vsem njegovim nemškim mišljenjem in htetjem, z vsem njegovim dosedanjim dejanjem in nehanjem.« (Čuček 2008, 31)

Čeprav se torej na prvi pogled – posebno ob Raičevem prizadevanju za slovensko cerkveno uradovanje! – zdi, da je bil torej knezoškof Stepišnik zelo oster nasprotnik slovenstva, pa temu ni mogoče kar enoglasno pritrditi. France Kovačič je v svoji knjigi o zgodovini lavantinske škofije o knezoškofu Stepišniku sodil, da je bil za »brutalno« nasprotovanje slovenski stvari Stepišnik osebno »prenežne nravi« in ne bi storil kaj takšnega. Obenem pa je opozoril, da se je Stepišnik že leta 1863 izkazal za boljšega, kakor so ga dotlej slikali nemški časopisi, ki so v njem hoteli videti velikega nasprotnika slovenstva. Tega leta se je namreč praznovala tisočletnica sv. Cirila in Metoda. V uradnem listu je dal ordinariat posebna navodila za slovesno praznovanje te obletnice. V listu je bilo še zlasti poudarjeno, da sta sveta brata s svojim delovanjem posvetila tudi prostor lavantinske škofije (Kovačič 1928, 398–400). To slavljenje slovanskih svetih bratov in praznovanje častitega jubileja vsekakor nista bili prav v veliko veselje nemški strani. Pa tudi drugače je knezoškof Stepišnik skušal pomagati slovenski strani. Posebej je tu treba poudariti njegov veliki finančni prispevek pri pridobivanju *Slovenskega gospodarja*. Štajerski Nemci so začeli med Slovenci širiti propagando regionalizma in političnega liberalizma, ki naj bi delovala proti slovenskemu narodnemu programu. To so poskušali doseči tako, da so nemškemu časopisu (*Mariborčanka*) dodali v slovenskem jeziku pisano prilogo *Slobodni Slovenec*, ki pa je doživela samo trinajst številčk. Slovenci so na to provokacijo seveda takoj želeli odgovoriti s slovenskim kato-

⁹ V omenjenem Bašovem prispevku so podrobneje opisane razmere, ki so vladale na Štajerskem v času škofovanja knezoškofa Stepišnika vse do leta 1878, torej do postavitve spomenika škofu Slomšku. O Raičevem boju za slovensko uradovanje v škofiji glej isti prispevek (Baš 1931, 37; 63–66).

liškim in konservativnim časopisom, ki bi konkuriral *Slobodnemu Slovencu*. Zato si je tudi škofijski ordinariat začel prizadevati, da bi to postal *Slovenski gospodar*, ki bi deloval kot katoliško konservativno glasilo. Zasluga za to, da je bil ta projekt uspešno izpeljan in da je bil *Slovenski gospodar* pridobljen za slovensko stvar, gre v veliki meri prav škofu Stepišniku, ki je za ta »prevzem« prispeval 400 goldinarjev finančnih sredstev (Baš 1931, 52–53). Izdatna finančna sredstva je tudi še pozneje večkrat namenjal za »slovensko stvar«. Tako je daroval precej denarja za slovensko trirazredno dekliško šolo, ki so jo gradili v Celju. Ob njeni otvoritvi je škof sam prišel tudi blagoslovit nove šolske prostore in ob tej priliki je imel, kakor poudarja *Slovenski gospodar* (7. 7. 1881, 212), slovenski govor.

Da ni bil tako nasproten slovenski stvari, se je pokazalo tudi ob postavitvi spomenika škofu Slomšku v mariborski stolnici. Odbor za Slomškov spomenik si je dolgo prizadeval, da bi mu uspelo v Mariboru postaviti spomenik škofu Slomšku. Temu so najbolj nasprotovali mestni očetje z županom Matejem Reiserjem na čelu. Ker niso dobili privoljenja, da bi spomenik postavili na katerem od trgov ali v kakem mariborskem parku, so prosili, da bi smel stati v mariborski stolnici. Knezoškof Stepišnik je za to dal dovoljenje in po dolgih peripetijah je odboru končno uspelo uresničiti predlog. Odkritje tega spomenika je bilo določeno na dan župnijskega zavetnika Janeza Krstnika, 24. junija 1878. Dnevni red je obsegal pridigo kanonika Franca Kosarja, odkritje spomenika, slovesno mašo, obed v čitalnici in občni zbor v čitalnici s slavnostnimi nagovori in deklamacijami. Na to slavnost so bili vabljeni vsi dekani na Slovenskem, predsedniki čitalnic in nasploh slovenski narodnjaki (Baš 1931, 76–78). Ob prijavi prireditve na mestni svet pa se je zapletlo. Mariborski župan Reiser je v tem videl manifestacijo slovenstva. Obenem se je jezil nad tem, da je škofijski ordinariat pri postavljanju spomenika deloval samostojno in mestnih oblasti o tem ni obvestil. Pisno se je na dan prireditve mariborski župan obrnil na stolnega župnika in zahteval, da se vse omeji zgolj na sveto mašo in da vsak nagovor ali pridiga odpade. Poleg tega je izjavil, da se bo o posvetitvi spomenika škofu Slomšku še razpravljalo, saj imajo edino besedo pri tem mestni očetje. Tem zahtevam pa niso ustregli. Kanonik Kosar je tako pridigal v nemškem in v slovenskem jeziku in govoril o škofu Slomšku, o njegovem pastirskem delovanju in o njegovem prizadevanju za to, da se prenese škofijski sedež v Mariboru. »Domišljavega župana,« kakor piše Kovačič (1928, 415–416), pa je konzistorij ostro poučil, da je na dan stolnega zavetnika vedno slovesna sveta maša, konkurenčni mestni odbor pa nima nobene besede pri postavljanju spomenikov, za katere sam ne prispeva nobenih denarnih sredstev.

Pri tem odkritju spomenika knezoškof Stepišnik osebno ni sodeloval, pa čeprav so si nekateri tega želeli. Da ga ni bilo pri tem dejanju, je po malem jezilo tudi mladega bogoslovca Antona Aškercer. V pismu Janu Legu je tako Aškerc (1997, 132) zapisal: »Ko se je tisti kip v stolni cerkvi slovesno razgaljal, takrat sedanjega naslednika Slomškovega ni bilo v Mariboru. Šel je uprav tisti dan raji birmovat – zakaj? – no, to víme dobre! Pst! Sub rosa!«

Najbrž se je knezoškof dobro zavedal, kako zelo bi odmevala njegova navzočnost na takšni slovesnosti, in se je zato skušal izogniti vsakršni zameri na tej ali oni strani. Dr. Stepišnik je hotel ostati politično čimbolj nevtralen in tako biti kolikor mogoče zvest svoji maksimi, ki jo je med vrsticami zapisal v prvem pismu in jo je Vošnjak (1982, 117–118) takole komentiral: »Stepišnik je sicer rad poudarjal, da ni ne nemški, ne slovenski, temveč katoliški škof, pa kot rojenemu Celjanu mu je bila nemščina na prvem

mestu.« Najprej je torej hotel biti knezoškof Stepišnik predvsem katoliški škof in ne nemški ali slovenski. Da je to vedno poudarjal, nam posredno opisuje tudi Anton Aškerc. Kot mlad bogoslovec mariborskega semenišča je Aškerc knezoškofa Stepišnika dobro poznal. O njem tudi drugače ni imel prav slabega mnenja. V svojem pismu Pavlu Turnerju z dne 7. 3. 1908 je tako zapisal, da je lahko med svojim študijem med počitnicami delal kot inštruktor (in tako prišel do prepotrebnih finančnih sredstev!) pri grofu Zabeu predvsem po zaslugi škofa Stepišnika. Stepišnik ga je za to službo priporočil grofu predvsem zato, ker ga je škof »takrat rad imel, ker sem bil precej dober latinec«, je še zapisal Aškerc (1997, 214). Nasploh je imel Aškerc v knezoškofu Stepišniku tihega zaščitnika, ki ga je branil tudi v času njegovih sporov zaradi literarnega udejstvovanja (Boršnik 1981, 39).

O škofu Stepišniku in njegovem motu je Aškerc (1993, 16) spregovoril v podlistku z naslovom *Spominska knjiga v Solčavi*. V njem se je navduševal za Slomškovo narodno gorečnost in grajal pasivnost in zadržanost njegovih naslednikov. Predvsem je v tem – bolj kakor Stepišnika – grajal njegovega naslednika Mihaela Napotnika, s katerim se osebno ni najbolje razumel. O škofu Stepišniku je v tej razpravi zapisal: »Knezoškof Stepišnegg! V katerem jeziku pa ta piše v spominsko knjigo? Tu čitam par brezpomembnih prozaičnih vrst – v angleškem ter italijanskem jeziku. Bravo! To imenujem jaz previdnost in Vi tudi. Zaradi angleščine in italijanščine – mirna Bosna – in Dunaj! Ali ste kdaj slišali, da bi imel rajni Stepišnik kdaj kake 'sitnosti'? Učimo se od njega politične previdnosti; krvavo jo potrebujemo v sedanji kritični dobi. 'Ich bin weder ein Windischer, noch ein Deutcher, sondern ein katolischer Bischof!' tako je govoril rajni Stepišnik ...«

In tako je dr. Stepišnik tudi želel delovati ves čas svojega škofovanja, vendar mu ni vedno najbolj uspelo. Vsako njegovo potezo je namreč ta ali ona stran uporabila v notranjih političnih bojih in v medsebojnih obračunavanjih, zato mu seveda nikakor ni bilo lahko; posebno še zato, ker je ob teh notranjih spopadih na Štajerskem skušal biti zvest vladni politiki. Drži pa, da je svoje sprva res bolj nemško mišljenje sčasoma precej spremenil. Na to spremembo so, kakor ocenjuje Kovačič, imeli precej vpliva slovenski rodoljubi, ki jih ni manjkalo niti v stolnem kapitulju. Predvsem Kovačič (1926, 390) poudarja vpliv kanonika Kosarja, župnika Jurija Matjašiča in Ignacija Orožna, ki so s svojim aktivnim delovanjem zagotovo vplivali na škofovo približevanje slovenstvu. Prav njihovo navzočnost v škofovi bližini tudi navaja kot dokaz, da Stepišnik le ni bil tako nasproten Slovincem, kakor se je to dotlej prikazovalo (415).

O preobratu v razmišljanju škofa Stepišnika piše v svojih spominih tudi Vošnjak (1982, 118), ko pravi, da je proti konca svojega življenja »tudi on spredidel, da je bil na krivem potu, ker so se nemški liberalci pri svojem boju proti cerkvi malo menili za njegovo narodno mišljenje«. Kakor je škof počasi spreminjal svoje mišljenje, se je tudi med ljudmi na Štajerskem spreminjalo mnenje o njem, to pa se je kazalo tudi v dnevnem tisku. Posebno jasno je to mogoče opaziti ob poročanju o škofovem jubileju, ko je leta 1888 praznoval zlato mašo, kakor tudi ob poročanju o njegovi smrti slabo leto pozneje.

4. Zlata maša

Leta 1888 je knezoškof Stepišnik torej praznoval svoj véliki jubilej kot zlatomašnik. Praznovanje tega visokega jubileja knezoškofa Stepišnika so napovedali tudi v *Slovanskem svetu*. Ob robu oznanila pa se tudi tokrat niso mogli vzdržati pikrosti, ki je

letela na mariborski ordinariat – s tem pa posredno tudi na Stepišnika! – glede razpošiljanja vabil za to slavnost. Sklicujoč se na *Slovenski narod*, so tako precej cinično zapisali: »Duhovščina Mariborske vladikovine je brezizjemno slovenska, a uradna vabila Mariborskega kapiteljna, v čegar sredi sede celo trije pisatelji slovenski, kakor pristavlja 'Slov. Narod', so se razposlala jedino v nemškem jeziku. To je moderni pogum viših duhovskih krogov, zlati na Slovenskem! Sicer bi bili pa iz Maribora takih vestij morda še najmanj pričakovali; kajti tu se niso niti v novejšem času toliko zagrešili proti narodnosti svojega pastva, kakor drugod.« (*Slovenski svet*, 25. 7. 1888, 230)

O sami slovesnosti je pozneje časopisje podrobneje poročalo, v Koledarju družbe sv. Mohorja (1888, 60–64) pa sta bili obširneje predstavljeni življenje in delo škofa Stepišnika. Časopis *Slovenec* (3. 8. 1888) je ob opisu slovesnosti navedel, da so bili tam navzoči mnogi duhovniki lavantinske škofije, visoki gospodje in preprosto ljudstvo. Od škofov pa da so se slovesnosti udeležili solnograški, celovski in ljubljanski. Ob tem je *Slovenec* ostro kritiziral mesto Maribor, češ da »mesto mariborsko ali bolje rečeno zastopništvo mesta mariborskega ni zastopilo pomena tega dneva, kajti meščani so se nekako pasivno obnašali pri tej svečanosti, dasiravno priseljenim pevcem, turnarjem in drugim hrupne sprejeme pripravljajo, kar bi pri tej priliki gotovo bilo primernejše« (*Slovenec*, 4. 8. 1888). Mogoče bi bilo sklepati, da se je torej to počasno škofovo približevanje slovenstvu kazalo tudi v pasivni držī nemškega meščanstva in predvsem mestnih oblasti. V naslednjih dneh se je knezoškof v latinskem jeziku sam zahvalil za vse izražene čestitke in dobre želje ob njegovem prazniku. *Slovenec* (10. 8. 1888) je objavil tudi brzozjavno čestitko, ki jo je knezoškofu Stepišniku poslal cesar Franc Jožef I. in ki je bila po svoje zanimivo formulirana: »Bog Vas ohrani v neoslabljeni moči še mnogo let – Vaši uspešni delavnosti kot duhovnika, državljana in knezoškofa.«

5. Ob smrti knezoškofa Stepišnika

Vendar pa tem dobrim željam navkljub knezoškofu Stepišniku ni bilo dano več dolgo življenje. Leta 1889 je slovesno obhajal velikonočne praznike in še v maju tega leta je v spremstvu kanonika Kosarja prišel v Ljubljano. Z ljubljanskim knezoškofom sta obiskala Marijanišče, pa tudi šolo šolskih sester v Repnjah (*Slovenec*, 14. 5. 1889). Po vrnitvi v Maribor je škof še opravil vizitacijo v dveh dekanijah, nato pa je v juniju nevarno zbolel. *Slovenec* je dne 24. junija zapisal, da so knezoškofa Stepišnika tega dne prevideli s svetimi zakramenti za umirajoče, saj je bilo le »malo upanja, da zopet okreva visoki dostojanstvenik«. Podobna poročila o resnosti njegove bolezni so prinašali tudi drugi časopisi (*Laibacher Zeitung*, 27. 6. 1889, 1247).

V petek, 28. junija 1889, je časopis *Slovenec* na prvi strani prinesel povabilo Slovencem, da se udeležijo odkritja spomenika, postavljenega v čast Valentinu Vodniku, to naj bi se zgodilo tiste nedelje. Med telegramske vestmi, ki jih je objavljal časopis, pa so tega dne že sporočili novico o smrti lavantinskega knezoškofa: »Maribor, 28. junija. Ekselencija knezoškof dr. Jakob Maksimilijan Stepišnik danes ob 11 ¼ pred poludnem umrl.« Potem ko je ta novica zakrožila po slovenskih tleh in po habsburškem imperiju, so od vsepovsod začeli v Maribor prihajati izrazi sožalja in sožalne brzozjavke.¹⁰

¹⁰ Sožalne brzozjavke in telegrami so bili strogo uradni in niso vsebovali posebnih osebnih ocen o škofu Stepišniku (NŠAM, Prezidiálni spisi 1888–1889, Izrazi sožalja ob smrti knezoškofa Stepišnika).

O njegovi smrti in o pogrebnih slovesnostih so v naslednjih dneh poročali tako domači kakor osrednji dunajski časopisi. *Slovenski narod* (1. 7. 1889), ki je, kakor smo videli, v času Stepišnikovega škofovanja večkrat ostro nastopil proti škofu in grajal njegove poteze, je ob njegovi smrti o njem zapisal presenetljivo pozitivno oceno: »Pokojni Stepischnegg¹¹ se ne more primerjati s slavnim svojim prednikom, a dičile so tudi njega tako lepe lastnosti, tako da se je zadnji čas sploh rekalo: Knezoškof Stepischnegg je najboljši škof na Slovenskem. Bil je izredno ljudomil in radodaren. Mnogo svojih dohodkov izdal je v dobrodelne namene. Slovenska dekliška šola je v prvi vrsti njegovo delo, 'Dijaška kuhinja' v Celji dobivala je od njega redne mesečne podpore, v svoji oporoki pa je svojim glavnim dedičem imenoval knezoškofijsko deško semenišče.« Ob tem je časopis tudi skušal predstaviti, kakšen je bil v narodnem oziru, in je pri tej priliki opisal pripetljaj, ki naj bi se dogodil pet tednov pred njegovo smrtjo. Takrat naj bi Stepišnik vprašal nekega duhovnika, ali je narodno zaveden, ta pa mu je to potrdil. Knezoškof naj bi tedaj dejal: »Samo ostanite vesten duhovnik in dober pripadnik vašega naroda, potem bo tako že v redu!«

Podobno pozitivne ocene so prinašali tudi drugi slovenski listi. *Domoljub* (4. 7. 1889, 116) je v kratkih vrsticah o Stepišniku takole sodil: »Z besedo, s peresom, z dejanjem se je trudil blagi pokojnik za blagor svojih vernih; gotovo sedaj za vse to uživa pri Bogu plačilo neizmerno.« O pokojnem knezoškofu Stepišniku so morda za odtonek bolj kritično pisali v *Slovanskem svetu* (10. 7. 1889, 221). O njem je časopis zapisal, da je bil škof poznan kot plemenit in milosrčen, da pa kljub vsemu to ni bil Slomšek. Ob tem je časopis ošvrknil izbiranje škofov po Sloveniji, saj naj bi škofove izbirali med duhovniki, ki »ne poznajo ali nočejo poznati časa«, in dodal, da škofoje na Slovenskem »nočejo spoznati resnice, da jih tuji vplivi uporabljajo za nazore in namene, ki nikakor ne morejo biti ne slovenskemu narodu, ne katoliški cerkvi koristni«. O Stepišniku pa je še pristavil: »Pokojni knezoškof je bil vsaj plemenit in v obče moder, in on je veljal naposled med Slovenci kot najboljši škof, ki je še zadnje dni pred smrtjo izjavil svoje prepričanje, da dober svečenik in pa rodoljub, ljubitelj svojega naroda, sta pojma, ki ne nasprotujeta drug drugemu. Vprašanje je sedaj, kdo bo naslednik na stolici v Mariboru.«

O smrti knezoškofa Stepišnika so poročali tudi v *Neue Freie Presse* (29. 6. 1889, 3). Vendar pa si niso mogli kaj, da ne bi vnovič omenili nemško-slovenskega spora. Tudi ob tej priliki so namreč skušali prikazati škofa kot pronemško usmerjenega in Slovencem nasprotnega škofa. Med drugim tako v časopisu piše, da je knezoškof Stepišnik zbudil veliko pozornosti že ob nastopu svoje škofovske službe, ko je imel sredi deloma slovenske škofije pridigo v nemškem jeziku in se je zato zameril slovenski agitaciji. Poleg tega so v časopisu še obžalovali, da mu zaradi stroge cerkvene držbe ni uspelo popolnoma zaustaviti nacionalnih fanatikov, katerih pa je – po njihovem mnenju – največ prav med lavantinsko duhovščino. Namesto da bi se škof postavil proti temu »slovenskemu valu«, se je mirno umaknil v strogo cerkvene vode in mu je stal le odklonilno nasproti. Ob koncu svojega zapisa časopis opozarja: Slovenci si bodo zagotovo prizadevali, da bi bil kot Stepišnikov naslednik imenovan njihov človek. V *Vaterlandu* so zapisali, da je bil Stepišnik »zelo pobožen, zelo vnet, tako papežu kot cesarju povsem predan cerkveni dostojanstvenik. Njegovi veliki milini kot tudi vztrajnosti je uspelo, da je škofijo ohranil v miru tudi v zelo težkih časih in razmerah.« (*Das Vaterland*, 29. 6. 1889, 5)

¹¹ V zvezi z zapisovanjem njegovega priimka nam na podlagi matičnih knjig daje razlago župnik Jernej Voh (1890, 89), pisec Stepišnikove biografije, ki so jo prinesle *Drobtinice*.

Marburger Zeitung je posebej pohvalil predvsem škofovo krotkost in bistrost duha, s katero naj bi škof nastopal proti brezplodnemu nacionalizmu v škofiji, ki naj bi ga – po njihovi oceni – podžigali predvsem nekateri duhovniki. Da je bil Stepišnik vzor duhovništva, so menili tudi v glasilu celjskih Nemcev *Deutsche Wacht*, pri tem pa niso pozabili omeniti, da je njegova smrt težak udarec za Nemce na Spodnjem Štajerskem (Reisp 1993, 77).¹²

Na pogrebu je imel govor krški škof Josef Kahn, ki je Stepišnika opisal kot požrtvovalnega duhovnika, gorečega oznanjevalca in učitelja svete vere in modrega škofa (Voh 1890, 98). Ob tem je v svojem govoru posebej izpostavil tudi Stepišnikovo zvestobo državi in dejal, da ga v tej zvestobi ni nihče dosegel. Kot škof se je Stepišnik tudi trudil »da bi v svoji škofiji ohranil in okrepil navezanost na dinastijo in domovino ... Ta prizadevanja so dobila najvišje priznanje.« (Kahn 1889, 13–14) Priznanje se je seveda kazalo predvsem z odlikovanji, ki jih je knezoškofu Stepišniku za njegovo zvestobo podelil cesar.

V oktobru 1889 so svojo oceno o knezoškofu Stepišniku objavili tudi v *Cerkveni prilogi*, ki je izhajala kot priloga *Slovenskega gospodarja*. V oceni so se precej razpisali, obenem pa so očitali nekaterim (predvsem je to letelo na liberalne!) listom, da svojih poročil in ocen, ki so jih pisali ob smrti knezoškofa, niso napisali iz spoštovanja do Cerkve in do njenih dostojanstvenikov, temveč bolj iz preračunljivosti in »ozira na prihodnjega nastopnika Stepišnikovega«. Zato pa so tem raje citirali linški katoliški časnik, ki je o knezoškofu zapisal, da je »bil jako učen, pobožen in dober škof, katerega je vse čislalo«. ¹³ Temu so dodali: »Da je ta sodba pravična, pritrdil nam bo sleherni, ki je pokojnega knezoškofa le količkaj poznal.« Ob koncu svojega prispevka so zapisali še mnenje, kako je Stepišnik poskrbel, da ne bi v »dragocenem vinogradu Gospodovem«, ki ga je iz »dveh najlepših polovic zemlje slovenske« škof Slomšek zlil v celoto, primanjkovalo pridnih delavcev: »Zato se bode v zgodovini škofije lavantske poleg neminljivega imena Slomškovega vedno svetilo ime knezoškofa dra. Jak. Maksimiljana Stepišnika, prav posebno še krušnega očeta dijaškemu semenišču: Viktorino-Maksimiljanišču.« (*Cerkvena priloga*, 3. 10. 1889, 313–314)

6. Sklep

Tempora mutantur et nos mutamur in illis. S to kratko latinsko mislijo bi lahko povzeli dogajanje ob poročanju in ocenjevanju knezoškofa Stepišnika. Spreminjali so se namreč časi in razmere, v katerih je deloval, spreminjala sta se on sam in njegovo mišljenje, spreminjali pa so se tudi ocene in mišljenja o škofu Stepišniku, ki so ga imeli njegovi sodobniki: od začetkov, ko so ga v glavnem razglasili predvsem za popolnoma pronemškega in Slovencem nasprotnega človeka, do njegove smrti, ob kateri so mu – še do včeraj ostri nasprotniki – napisali najtoplejši nekrolog.

¹² Za opozorilo glede prispevka dr. Reispa, ki tudi že obravnava nekatera časopisna poročanja ob smrti knezoškofa Stepišnika, se iskreno zahvaljujem prof. dr. Bogdanu Kolarju.

¹³ V opombah se ta zapisana ocena dobesedno glasi takole: »Der Verblichene war ein sehr gelehrter, frommer und milder Bischof, der grosse Verehrung genoss.« (*Cerkvena priloga*, 3. 10. 1889, 313–314)

Reference

Arhivski viri

NŠAM – Nadškofijski arhiv Maribor, Prezidialni spisi 1888–1889.

Revije in časopisi

Cerkvena priloga.

Das Vaterland.

Domoljub.

Koledar družbe sv. Mohorja za prestopno leto 1888.

Laibacher Zeitung.

Letopis matice Slovenske za leto 1888.

Neue Freie Presse.

Slovanski svet.

Slovenec.

Slovenski gospodar.

Slovenski narod.

Slovenski prijatelj.

Zgodnja danica.

Literatura

Aškerc, Anton. 1993. *Podlistki in potopisi. Kritični in polemični spisi. Dostavki k šesti knjigi. V: Zbrano delo*, ur. Vlado Novak, zv. 7. Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev. Ljubljana: DZS.

---. 1997. *Pisma I. V: Zbrano delo*, ur. Vlado Novak, zv. 8. Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev. Ljubljana: DZS.

Baš, Franjo. 1931. K zgodovini narodnega življenja na Spodnjem štajerskem. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 26:23–88.

Boršnik, Marja. 1981. *Anton Aškerc*. Ljubljana: Partizanska knjiga.

Čuček, Filip. 2008. *Uspehi spodnještajerskih Slovencev v Taaffejevi dobi: Gospodarske, socialne, kulturne in politične razmere na Spodnjem štajerskem v času Taaffejeve vlade (1879–1893)*. Celje: Zgodovinsko društvo Celje.

Jernej Voh. 1890. Dr. Jakob Maksimiljan Stepišnik, knezoškof lavantinski. *Drobtinice* I. Ljubljana: Katoliška družba za Kranjsko.

Kahn, Josef. 1889. *Leichenrede nach dem hochseli-*

gen Fürstbischof von Lavant Sr. Excellenz Dr. Jakob Maximilian Stepischnegg, gehalten in der Marburger Domkirche am 1. Juli 1889. Verlag der f.-b. Consistorial-Kanzlei.

Kovačič, France. 1926. *Slovenska štajerska in Prekmurje*. Ljubljana: Matica slovenska.

---. 1928. *Zgodovina Lavantinske škofije (1228–1928)*. Maribor: Lavantinski kn.šk. ordinariat.

Raič, Božidar. 1872. *Slovarček na pomoč narodnemu duhovništvu v slovenskem uredu*. Maribor: samozaložba.

Reisp, Vincenc. 1993. Imenovanje Mihaela Napotnika za Lavantinskega knezoškofa. V: *Napotnikov simpozij v Rimu*, ur. Edo Škulj, 75–83. Celje: Slovenska teološka akademija v Rimu-Mohorjeva družba v Celju.

---. 2008. Duhovnika Jožef Rogač in Božidar Raič v slovenskem narodnopolitičnem gibanju v šestdesetih letih 19. stoletja. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 44, št. 1/2:37–44.

Vošnjak, Josip. 1982. *Spomini*. Ljubljana: Slovenska matica.